

מאמר הדור, הרב קוק זצ"ל

המכאוב הגדול, המדכא את הנפש ביגון נורא ואיום, המצוי בדורנו בלב כל מי שחושב מעט מחשבה והוגה מעט דעה, ביחוד אם הוא גם-כן מוכשר לקבל הרגשה עדינה וישרה בלבבו, אין לתאר ולספר. נדוים ונמוגים הננו למראה דור שלם, - אבות ובנים יחדו של אומה שלמה - המתהפך בחבליו בענות נוראה ומצוקי שאול. והכאב כל כך גדול, עד שנוטל ממנו גם כן את כשרון הדבור, איננו יכול בשום אופן אפילו לספר את צרותיו, בדבור מובן ומבואר, שזה בודאי היה מקיל לו הרבה, והיה ממתיק במדה הגונה את מדת צרות לבבו הרחבות. יש לו דבור, אבל לא לספר נגעי לבבו, למען ירוח לו, כי-אם לבזות ולחרף או להתקצף ולקלל. הצרה האיומה הרוחנית והחמרית יחד, אוי! החשיכה את עולמנו, נטלה את זיו הכבוד מחיינו, נחשכו עינינו מלהכיר את כבוד עצמנו, וירדנו עד לעמק השפל של בזוי עם, והחרפות הגדופים והקללות, וכל תכונה זועמת וקצופה הוא לחמם התמידי. לוא היה באמת זה ערכנו, להיות חדלי אישים, וחשוכי כל כבוד, אז בודאי לא היה דוה על-זה לבנו, דאבון הלב ימצא רק כששרים הולכים כעבדים על הארץ, כשמכובדים ויקרים מתבזים ומזדלזלים עד שהם עצמם שוכחים את כבודם ויקרם. "ראה ד' והביטה כי הייתי זוללה". והנה אם היה באמת דורנו דור רע ומושחת, דור אשר חלאתו בו, אז עוד היינו מקבלים עלינו באהבה את הבז והקלון, כיון שאיננו ראויים לצורה של חיים יותר הגונים, "נשכבה בבשתנו ותכסנו כלימתנו". אבל במה ננחם כאשר נחדור לתוכיות מצבו הפנימי, המוסרי והשכלי של הדור, אדרבה נמצאנו לא דור שפל, גם לא דור חוטא לפי האמת. בין באבות בין בבנים נמצא המון דברים טובים, רגשות עדינים, ורצונות נכבדים, ובכל זה אנו רואים שחסר לנו הכל: לבד מה שלקינו בכפלים; לבד שהננו נרדפים עד צואר; לבד מה שדמינו נשפכים כמים המוגרים ארצה ואין אנו מוצאים בנפשנו דרך איך להנחם, אפילו נחם מועט, על כל הדם היקר והאהוב, דם בנינו ואחינו היקרים, הלב נעשה יצוק כמו אבן, המח כמטיל עופרת, ואיננו יודעים כי-אם להתרגש, להתקצף, לכעס ולשנא, אוי מה היה לנו "בת עמי לאכזר כיענים במדבר", לבד זה, המשטמה הכללית הסובבת אותנו מעברים מהמון רב, הבז והשפלות הפנימית המבצבצת אפילו מתוך לבם של אותם הנדים לשברנו, והאומרים שראוי לרחם עלינו, הם השפילו את רוחנו כל-כך עד שגם אנחנו אין אנו יכולים להסתכל על עצמנו כי-אם בעין של זעם, של חשד ושל השפלה, כאילו אנחנו, רק אנחנו הננו הרעים והחטאים, הסכלים והחשוכים מכל העם אשר על פני האדמה, אוי ואללי!

הידיים רפות, הברכים כושלות, הלב נמוג והעינים תועות לתור פה ושם, אולי יש איזה נקודת אור, איזה ניצוץ תנחומים, שיהיה ראוי להאיר ולחמם, להעלות על ידו שלהבת אש קדש. אבל מאומה לא ימצאו, האבות נבהלים ונואשים, הבנים מלאים רגז וקצף, ואיש שפת רעהו לא ידע ולא יבין. כל אחד מתגדר בצרותיו המיוחדות לו, כל אחד מאשים את חברו, ותולה הקולר רק בצוארו. ולהשיב את הלבבות אלה לאלה, וקל וחומר לשלב את הידיים לעבודה חשובה וכוללת - אין דורש ואין מבקש "נהפכו עלי צירי" "ואלך מר בחמת רוחי ויד אלהים עלי חזקה."

הסו רעיוני! אל תשתוחחו ואל תהמו, יש שמש צדקה זורחת, אף תביא מרפא בכנפיה, תמחה דמעה מעל כל פנים, ורוח ששון תחת רוח כהה תמלא את כל לב. דורנו, הוא דור נפלא, דור שכולו תמהון. קשה מאד למצא לו דוגמא בכל דברי ימינו. הוא מורכב מהפכים שונים, חושך ואור משמשים בו

בערבוביה. הוא שפל וירוד, גם רם ונשא; הוא כולו חייב, גם כולו זכאי. אנחנו חייבים לעמוד על אופיו למען נוכל לצאת לעזרתו.

בכל הזמנים ובכל הדורות אנחנו רואים, בדור שהוא מלא פרצות, הפרצות עוברות על פני כל חוג המוסרי לכל צדדיו. דור שוכח אלוה הוא ג"כ דור סורר ומורה, זולל וסובא. מראש מקדם את זנח ישראל את צור מעוזו, הנה מעבר מזה "זנחתי יין ותירוש יקח לב", "וגנב יבא ופשט גדוד בחוץ", פה "נשים מבכות אל מושיעם", ומעבר מזה "זנות יין ותירוש יקח לב", "וגנב יבא ופשט גדוד בחוץ", פה "נשים מבכות את התמוז", ושם "כל אח עקב יעקב, וכל רע רכיל יהלך", וזה הקו עובר הוא גם על פני התולדה שלנו ג"כ בגלות. מוזר הוא הדור הזה, שובב הוא, פראי הוא אבל גם נעלה ונשא - נוציא מן החשבון את היחידים הגסים שלקחו להם את רוח הפרצים למסוה לעולל על ידו עלילות של גזל וחמס וכל נבלה - נמצא כי מעבר מזה "חוצפא ישגא, אין הבן מתביש מאביו, נערים פני זקנים ילבינו", ולעומת זה - רגשי החסד, היושר, המשפט והחמלה עולים ומתגברים, הכח המדעי והאידיאלי פורץ ועולה. חלק גדול מהדור הצעיר איננו חש כל כבוד לכל מה שהורגל, לא מפני שאופלה נפשו, לא מפני שנשפל מאותו הגבול, שהחק והמשפט עומדים עליו בדעה ההמונית הרגילה, כי אם מפני שעלה עד המקום, שלפי אותו הצביון שהורגל בו עד כה שיביט על ידו על החק והמשפט, על המסורת והאמונה בכלל, על כל טהור וקדוש, על כל אמת גדולה נצחית ואלהית אשר במושגים, מפני מיעוט העבודה בתלמודם של יסודי הרגש והדעת שבמרחב התורה, - "הועם זהב ושונא הכתם הטוב" עד שנדמה לו שהכל הוא שפל הרבה מערכו. הוא נתגדל ועלה בפעם אחת, הצרות מרקוהו, שטפוהו, נתנו לו לב-מתנה ומח הוגה, מחדש, ועף, ולא יוכל לעמוד בשפל. כנפים עשה לו רוחו ובמרומים ימריא, ושם לא נתנו לו עדיין את חפצו. מעל ירושלים דלמטה החרבה והשוממה המושפלת עד שאול תחתיה התעלה, ולירושלים שלמעלה לא יוכל להכנס, כי "אין הקב"ה נכנס בירושלים שלמעלה עד שיכנס בירושלים שלמטה" "מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבכא. התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי אורי, עורי עורי שיר דברי, כבוד ד' עליך נגלה."

הבה נכין לו הדרך, נראה לו את מבוא העיר, למען יוכל למצא את הפתח. נודיע לו שימצא מה שהוא מבקש דוקא בגבול ישראל, "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתני" "אנהגך אביאך אל בית אמי תלמדני, אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני". לא נעשוק ממנו את כל האור והטוב, את כל הזוהר והעצמה שרכש לו, כי-אם נרבה עליהם, נזריח עליהם באור של חיים, באור אמת, המנהיר ממקור הנשמה הישראלית ובנינו יביטו אליו וינהרו.

המחלה הנוראה של הדור אין מקומה העיקרי לא בלב, לא ברגש, לא בתאוה והפקרות, לא בידים פועלות און ולא ברגלים אצות לרעה, אע"פ שכל אלה חולים ונכאבים הנם. אבל יסודה של המחלה הוא המחשבה - כח המחשבה. בראש פסגת המחשבה, החובקת את הכל, מסתתרת מחלה עזה שהיא עמוקה מכל שפה מורגלת, ובשבילה לא יבין איש שפת רעהו, וכל המקרים הצדדיים שמים הם נוספות להגדיל את ההתרחבות של החלי האנושי, ועינינו רואות וכלות. גם מבלי חקור הרבה הננו רואים, שהסבה לכל מכאובי הדור היא רק המחשבה. ההמון הרב אמנם הוא נמשך אל הזרם ע"י התגעשות של מהומה, ע"י הסמיכה על איזה אבטוריטיטים שלו וע"י קלות הדעת. אבל הסבה הפנימית שמסבבת כל אלה היא התנועה המחשבתית הכוללת, שמצאה מקום במוחם של הכחות הפועלים, ע"י מה שבאה לבקש חשבון על כל האוצר של הרגש שהיה להם מאז בלבבם, ע"י ההרגל, החינוך והמורשה ברב או במעט, ולא מצאה ידם להעמידו על ברורו מכל צדדיו. הם דומים שמצאו רק צדדים כהים, של רגש בלא דעת, של פחדנות ומורד בלא אומץ לב וגבורת החיים, ויחס לבבם

בקרבם. ומתוך שלא מצאו דרך סלולה איך להאיר באור הדעת על הרגש המשומר מימים היותר עתיקים, וגם היותר טובים לאומתנו, לרומם את כל נקודותיו הפרטיות עד נקודת הגובה של השכל המתנשא, החופש וחוקר נתיבות עולם, החפץ לסול לו את ארחו במדע החיים העומדת למעלה אפילו מן הרוממות המטפיסית, על-כן פנה לו אל הזלזול והשלילה, מכאב לב ומנפש מרה, ומאפס תוכן לחיים נספחו רבים ללוחמים במפלגות כאלה שלא יכירם שם מקומם כלל, ומוסרים את חילם לזרים. נרחם על אלה האמללים בנינו ואחינו הטובעים בים זועף של צרות רוחניות, שהן קשות יותר מכל חלי ומדוה. נושיט להם דברים טובים, דברים נחומים, מלאים שכל מפיקים שקט ואומץ, עיני אותו הכח עצמו שטלטל אותו לתוך מצבו הנרעש וההרוס. כי מה הוא הכח הפועל את כל השינויים הנמרצים בקרבו, שבגללם אנחנו כל-כך סובלים אם לא הספרות? וכיון שהספרות פועלת עליו כל-כך הרבה, מובן שרק בכח המחשבי שבקרבה היא פועלת. אע"פ שנקבץ בתוכה גם להג הרבה ודברים מחממים, ומלהיבים לבד, אבל מכל-מקום אם לא היה לה בסיס מחשבי אי אפשר שתתקיים ותקנה כל-כך לבבות, להרס ולבלע באופן סיסתמת.

כשהדור הוא שפל, כשמוסרו העצמי הוא נשחת, כשמושגי הצדק והיושר הטבעי אינם מפותחים בו כראוי, אין המחשבה פועלת עליו לא לטובה ולא לרעה, או פועלת פעולה חלושה. אבל כיון שהוא מתעלה, כיון שהוא מרגיש בקרבו אצילות ועדינות, נטיה חזקה להשכיל ולהטיב והכרה פנימית בהרבה נתיבות ודרכים של ארחות החיים, אע"פ שאינם גמורים ומשוכללים, מכל-מקום הרי הוא כבר צמא למחשבה והגיון, ועם זה גם לרגש יושר שמן ורטוב, רענן וחי. אמנם במסיבות הקדומות, מצד התכונה, שהלמוד התורני, המוסרי והמעשי, היה מורגל להיות לבוש בה בימים שעברו, - באותם הימים בכללו עוד לא היה כללות הדור מוכשר לדמות שהוא ראוי לשאיפות גדולות, וכל תחלואיו המוסריים היו יכולים להתכנס רק באיזו שפלות של תאוות מאיזה סוג שהיא. - ועכשיו הכלל נתרומם על חשבונם של האישים הפרטיים, - שזהו בכלל מהלך התולדה האנושית. ברובי תקופות ההסטוריה אנחנו מוצאים חכמים נעלים גדולי רוח בדורות הראשונים, שאנו משתאים על גדלם ועז רוחם, אבל הכלל הוא היה נתון בשפל המצב, בין בדעת בין במוסר, אמת כי נעלה מכל המון היה המון עמנו מצד הקדושה האלהית החופפת עליו, ויהי לנס. בדורות האחרונים התחילו הענקים להתמעט והכלל הולך ומתעלה. בעמנו נתמעטו הבורים, ולעומתם נתמעטו, והוקטנו הגאונים והצדיקים. בתקופה הנמהרה של עכשיו הדבר בולט למאד. וזאת העליה של הכלל ההמוני הסבה ג"כ ירידה, שהדור שהוא מוצא את כל מה שהוא שומע ורואה מהורים ומוסרים קטן מערכו, אז מוסרם אינו לוקח את לבבו ואינו משביר את צמאונו. גם אינו מטיל עליו שום אימה ופחד, שכבר התעלה בתכונתו מלהיות מעמיד אופי לחייו מפני בריחה מפחד איזה שהיה, בין מוחשי בין ציורי, בין חומרי בין רוחני. הצרות והתלאות הנוראות עשוהו לנוקשה ועז, עד שכל בלהות ופחדים לא יזעזעוהו. הוא מוכשר רק להתרומם, ללכת באורח חיים ההולכת למעלה למשכיל, אבל לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחוח, נושא עול ונטל, אשר לא יוכל למצא בתוכו רושם של אור חיים, לדעה ורגש; הוא לא יוכל לשוב מיראה, אבל מאד מוכשר הוא לשוב מאהבה שיראת הרוממות תתחבר עמה. בפועל עוד לא הוציא שום דבר למעשהו דורנו הנרעש. אבל בכח יש לו רב, דור כזה היוצא להורג, בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש הישר, הצדק והמדע שבקרבו, לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר.

ודור בעל רוח גדול חפץ ומוכרח לחפוף, בכל מקום שהוא פונה, לשמע דברים גדולים. ועיקר הגדולה של הדברים, הוא שיהיו מסוימים ומבוררים, עם גדלם רחבם והקיפם. המטרות היותר פנימיות, שהשרשרת של כל החיים המוסריים, הדתיים והלאומיים, וכל התלוי בהם, אחוזה בהן, תהינה מבוררות לפניו, עד כמה שהוא יכול לשער ועד כמה שכח ברורו יכול להגיע. ומה שלא יוכל להגיע ולברר, מכל-מקום יחפוף למצוא בהם רגש והלך נפש, למען ימצא חיים בלבבו בזיו גדלם והדרם. והדברים הנמוכים והפשוטים לבדם, אע"פ שהם מלאי אמת וצדק, לא יספיקו לו, לא ימצא בהם מנוח. ודור שבכח יש לו רב, ובפועל לא כלום, דורש הרבה, ומן המוכן אין בידו מאומה, אי אפשר להצילו מרעתו ולהעמידו על דרך החיים הנכונה כי-אם במה שנדבר עמו מכל נשא ונשגב, מכל נעלה ונהדר, בשפה היותר פשוטה ונמוכה, בדברים היותר מורגלים ומובנים לו, כדי שימצא גם בעמק התהום שהוא שוכב שמה את הזיו והנועם האדיר והעליון שהוא מבקש. אמנם רק קוי אורה דלים ומעטים נוכל להגיע לו. במדה כזאת אך יספיקו הם להחיות את לבבו, למען יתחיל להתרומם ולהתנשא "ובמרחקים יזכרוני וחיו את בניהם ושבוי". וכיון שרק יתיצב על דרך האורה, ילך הלך ואור כשחר נכון מוצאו : על-כן בא מועד להתחיל בעבודת הקודש הזאת ללמוד מה שיהיה על-מנת ללמד את דורנו הצעיר, החפץ לפחות להיות חי וער, וחלק רשום ממנו חפץ ג"כ להיות חושב ומרגיש מה שראוי לישראל ולאדם.

התחיה של "השבת לב אבות אל בנים ולב בנים אל אבותם" אי-אפשר להיות כי-אם דוקא על-ידי אורא דארץ-ישראל. כההטבה המוסרית של היחיד, כן של הכלל כולו היא נכללת בשתי המדרגות הידועות של הישר, והכובש. כשם שהיחיד בשעה שהוא עדיין לא עלה עד מרום פסגת המוסר הגמור, בשעה שבטבעו עוד לא נחקק יפה החותם של הצדק והטוב, אז דרכו הישרה קשה עליו, הוא צריך למלחמות על כל צעד והוא מוכרח להדוך את כחותיו הרעים, לכבשם ולבטלם לפעמים. אבל זה איננו דרך האורה עדיין, כי כאשר יוסיף לקח, וישתמש באורה של תורה מצורף עם המאור השכלי והנטיה הטבעית, שבלב הישר והתמים שהתעורר יפה, אז ימצא כי הוא איננו צריך כל-כך להיות בעל מלחמות. ואם לפעמים יהיה לו צורך במלחמה, יראה גבורה אחרת, ולגמרי אחרת, כי לא יכבוש את שום כח מכחות נפשו שיהיו אסורים וכלואים, שלא יעשו מאומה, כי-אם יקחם ישעבדם בחבלי אדם ובעבותות אהבה "אל הטוב ואל היושר, אל מרומי המגמות היותר נשאות, שהם הנם החפצים האלהיים. ואז יצא מכלל עבדות ויהיה בן חורין, מאושר, עטור בעבדות העליונה שהיא עטרת תפארת, "עטרת זהב מזוקק על ראשו". האידיאלים היותר נשאים, והמתרוממים עד אין קץ, עד אותו המקום שעין האדם מתעששת. ואין הדבור וההגיון שולט שם לקרא בשם פרטי, שמה אי-אפשר לעמוד כי-אם באור האמת המוחלטת, באין שום דרך איד להשפיל ולסמן בשום ערך מוגבל, על-כן יקרא באמת בשם התרוממות גמורה, המתנשאת עדי עד, בשם רצון ד', ועבודת ד'. אמנם רק אחרי ההתנשאות המחשבת והאידיאלית הפרטית עד מקום שידה מגעת, ואחרי הציורים העשירים הפרטיים, ברעיון ובפועל. ואחרי ההבחנה הגמורה שכל רם ומתנשא בציור יש לו תכלית וקצבה, ובעומק הנפש האנושית יש עריגה למה שהוא למעלה מכל תכלית, ועליון מכל קצבה. אחרי ההכרה הגמורה, כי כל פועל טוב נזרע הוא בחיי הכלל, ולכל דור ודור יש חלק אחד מני רבבות אין קץ, להעלות ולהתרומם, אבל העליה, ההתרוממות הגמורה, האידיאלית בגונה ההחלטי הרי הוא רק באוצר חיים, ששם גם הטוב העליון הבלתי מוגבל ומשוער גם כל טוב קל וקטן מתאחדים ומתארגנים עם החפץ האלהי, השלם בתכלית. אז גם החיים המעשיים החברתיים מוכרחים הם להתרומם למעלת אצילות של המחשבה היותר זכה, היותר מתונה ויותר מבוררת, המתנשאת מעל כל הקטנות והקינטוריות הנמצאות בתחתית החיים שנשפל בהם - עד לחמלה - ההמון, עד שהוריד

אליו גם את סופריו וגדוליו, עד שפעל גם עליהם שיחשבו גם המה את כל אמת יותר נשא, וכל הגיון יותר רם, המתעלה מאותו העמק שטובעו בו בתגרת יד המהומה והבערות, שהנם דברים שאין להם יחס ישר עם החיים הקיימים במציאות. ואמנם רק הדרך הפונה אל רום המחשבה והאידיאליות, הוא רק הוא מאיר את החיים וממלאם צחצחות וזיו להושיבם על בסיסם הנועד להם לפי טבעם העצמי, הגנוז בעמק כל לב ונפש. במדה כזאת המאסרים השכליים והמוסריים מתפתחים, החיים זורחים במילואם, "קול רנה וצהלה באהלי צדיקים ימין ד' עושה חיל ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל". כל הנטיות הטבעיות עומדות הכן בהרחבתן למלא את התפקיד האלהי הטוב והנאור, וכל המחשבות השכליות הנן המאורות הגדולים להזריח אורם על כל ארצות החיים של "אורח צדיקים כאור נוגה ההולך ואור עד נכון היום". על-כן אין שום כח נדח, אין שום מחשבה נדכאת, כי-אם הכל מאיר הכל חי והכל מוכן ומזומן לשרת עם מלאכי השרת ולשורר עם כל אראלי שחק, להשביע לכל חי רצון ולהרבות האושר הכללי והפרטי של שמחת ד' במעשיו, כשהם מתעלים ומתברכים, כשהם שמחים ומתמלאים זיו, אין עצב ותוגה, אין שטן ואין פגע רע, רק סוכת שלום פרושה וחופת כבוד חופפת על כל רגש חיים, על כל נטיה ומחשבה, על כל מעשה ומפעל. וכולם הם מתקשרים יחד, להעשות על ידם האומה והדור, הכללי והפרטי, "איש חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פעלים לתורה", שאין שום מלחמה כבדה לו, שכל כח אדיר המתחבר עם המניעות היותר נמרצות הוא מנצח, ושכל מה שיש להשתמש בו לטובה הנם שבים תחת ידו להגביר אונו, הודו ונצחו, "הוא הכה את שני אריאל מואב, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, והוא הכה את איש מצרי איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט, ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו". כהפרט כן הכלל, כשהדרך הנכונה היא לו להתהלך במדרגה התחתונה של המוסר הכללי, אז אם אמנם הדרך היא נמוכה, חשוכה, ומלאה מהומות מלחמה, אבל עם כל הכבדות שלה מכשירה נכונים לפניה, הכחות הרעים מתכבשים, היד הגוברת תהיה אז של היושר, של הצדק, של הטוב והתושיה כפי המובן הרגיל והמוסכם, שגם אלה ברובם הנם עומדים במצב הכבישה, גם הדרכים הפרטיים שלהם הנם מלאים מלחמה ונצחון יחדיו גם הם משתמשים בסמים המרים, למען יקומו ויעמדו על רגליהם, אבל מ"מ העז והצדק בימינם. כזאת היא היהדות שבחוץ לארץ, שאיננה יכולה להיות במילואה וטהרתה, כי סוף כל סוף הלא "כל הדר בחו"ל דומה הוא כמי שאין לו אלה". שם בגיא צלמות א"א ללכת במרחב, א"א לשאוף לחיים מלאים, כי החיים החברותיים והלאומיים, מרעלים ברעל אויר ארץ העמים שהוא נותן חיים לאותם העמים שהם מוצאים שם את כל מה שהם מבקשים, שהם יכולים לבנות שמה את כל מגמותיהם היותר עליונות, אבל אף לא נקודה אחת אידיאלית מיוחדת וחשובה ימצא שם ישראל. על כן הוא מוכרח להיות צולע על ירכו, לרכס את כל משאלותיו רק במילוי צרכיו הפרטיים המוכרחים לחיי העיכול וההזנה לבדם. ומזה בא, שהאויר הזה עצמו הוא מזהם את הלב והמח הישראלי, מחלישו ומטמטמו, על כן רק דרך הכבישה הכללית היא הדרך היותר אפשרית ומובילה אל החפץ, שמה.

אבל לא זאת היא תורת החיים הנצרכת לדור של עקבא דמשיחא, שהיא מוכרחת להמשך מארץ החיים ממקום בית חיינו.

כנסת ישראל התנערה לתחיה, ביחס להרצון של הדור הצעיר. הכחות נתעוררו בתעורה נפלאה ומתמהת. אין בשום אופן אפשרות להכניעם בדרך כבישה, כי-אם לרוממם ולשגבם, ולהראות לפנייהם את הדרך של האורה הרוממה והאדירה.

יד ד' נטויה לנו בזה, אנו רואים כי בעומק הנפש נתרפאה כמעט כנסת ישראל בחלק רשום מתחלואיה המוסריים, אשר חלו בה עונות ראשונים. כור ברזל מצרף ומטהר היה לה הגלות הארוך האיום והנורא, עם כל יסוריו הנוראים "כאש מצרף וכבורית מכבסים", הדוחק האיום והצרות העוברות כל גבול כח אנושי, ביותר אלה שבימים האחרונים, היו חבלים מלאי אש צרבת, אשר לבנו מרקו וטהרו, רככו וצרפו את לב האבן, "המלח ממתקת את הבשר ויסורין ממרקין כל גופו של אדם". כמשפט האדם כן משפט האומה, היא נתמרקה ונזדככה, הלב הוא לב חדש וטהור, הכליות הן נכונות לכל מרום, נשגב יקדוש. שם דבר לא יצא אמנם אל הפועל, ההוצאה מן הכח אל הפועל, מה שהוא צפון בלב האומה ובכחותיה הגנוזים, זאת היא עבודת חכמי הדור, צדיקים, גאונים, דרשנים, חכמים וסופרים, ועליהם יתוספו לדור דורים ביתר מעלה, משוררים, ברוח ד' על עמו, חוזים, נביאים, גבורים לפי ההתעלות העתידה במעלה אחר מעלה, "התנערי מעפר קומי שבי ירושלם".

אבל זה הוא דבר מוחש וגלוי לעינים, כי אור הצדק הפנימי, היושר הכללי והאהבה הלאומית הטהורה ברשפיה רשפי אש נתרבה ונתעלה בלב הדור הצעיר, במעולה שבו. על כן אף על פי שאין לו עדיין בפועל מאומה, כי כל ההסברים של כל ארחות היהדות, של כל הדברים היותר עקריים יסודיים, המספיקים למי שתעודתם היא להיות כובשים, שריכוך לבבם היא שלמותם וקימוץ כחותיהם הוא שבחם תהלתם; כל אלה, אמנם אינם מספיקים לאותם שכבר מלאו כח עלומים, ובלשד חייהם יש מקום לאור הצדק הכללי, שהוא הסגולה הישראלית היותר פנימית ועליונה, להיות מאיר ומופיע גם נהם כנהמת ים לגליו, ושוטף בחזקת יד החיים הסוערים כנחל שוטף.

להם אנחנו צריכים ללמד תורת חיים ממקור החיים, דרכי מוסר מלאי אורה וצהלה, דברי חן ושכל טוב, מזוקקים ומצורפים, מבוררים ומסומנים, עד שמעצמם ימצאו את השלמת כל אידיאליהם, ואת אדירות כל חפציהם היותר רוממים והיותר נשאים, שהם מתאימים לעזה ותפארתה, לחסנה והדרה של אור עולם של אוצר החיים לתורת חיים. לא נחפץ לדכא תחת רגלינו, לא נאבה להגיש לנחושתים את הכחות הצעירים הרעננים, המשתערים ומתרוממים; כי-אם נאיר לפנייהם את הדרך, נתהלך לפנייהם בעמוד אש של תורה ודעת קדושים כבירי כח לב. אנחנו נבין לדעם ושיחם, נדע להוקיר את תכונתם הפנימית, ואת נטייתם העצמית ממקור ישראל, זה עם עז, עזים שבאומות,

נאזר בגבורה ונעטר בתפארה. והם גם המה ידעו איך לכבדנו, איך להמשיך בכל חם לב מלא אהבה והגיון יקר, אחרי כל הגה ושיח הנובע מבאר מים חיים, מאוצר הנשמה של כנסת ישראל, החפצה להחיות בתחיתה את האדם כולו, - "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'."

באורח חיים כזה כשיתרבו בנו עובדי עבודת הקדש באמת, מסקלי דרכים ומישרי נתיבות, עד מהרה יגלה ויראה לפנינו הודו והדרו של דור בנינו אלה. אהבתם העזה של הבנים היקרים לעמנו ולארץ קדשנו, תופיע ותאיר ג"כ, כשתתפרש ותתרומם ותמלא הכרה ורגש אמת, על אהבת דודנו רוענו רועה ישראל, אלהי עולם, צור יעקב "אמצאך בשוק אשקך גם לא יבוזו ליי", ואהבת תורת חיים. זאת אות הברית, לארץ חיים ולעם סגולה, "זה יאמר לד' אני, וזה יקרא בשם יעקב, וזה יכתב ידו לד' ובשם ישראל יכנה". לא יבוש עוד להקרא בשם זה נגד כל העולם הגדול והנאור, כי יכיר את העז ואת האמת שבו. ולב האבות יתחיל להכיר את כל אוצר הטוב והסגולה הגנוזה שבבנים, בעומק נפשם הערה והחיה, והבנים יכירו את הקדושה והטהרה, ההוד והתפארת המלאים בלב האבות, שלקחו להם כל אלה בנחלה מדור דורים, ע"י שמירת קדושתה של תורה ומצותיה וע"י הדבקות

הפנימית בשם ד' אלקי ישראל, שוכן בציון ובוחר בירושלם. וכל אחד מחבירו יקח את כל הטוב, את כל הנאה והכשר, אחרי הזרחת אור החכמה, הגבורה, העז והענוה משני הצדדים, שכל אלה יביאו להכרה נאמנה, שרק ע"י ההתאחדות הרוחנית של ישראל הצעיר עם ישראל הזקן תבא ישועה ותצמח גאולה.

ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתידך ינטע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתני בפיך לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם.